

چت خان کا گنبد

بنا، ساخت قاعدهٔ هشت ضلعی و قراردادن گنبد بر فراز آن
(همان، ص ۸۴).

منابع:

Bianca Maria Alfieri, *Islamic architecture of the Indian subcontinent*, photographs by Federico Brromeo, London 2000; Fredrick W. Bunce, *Islamic tombs in India*, New Delhi 2004; Garry Martin, "Indian subcontinent", in *Architecture of the Islamic world*, ed. George Michell, London: Thames and Hudson, 1984; Surendra Sahai, *Indian architecture: Islamic period, 1192-1857*, New Delhi 2004.

/ اکرم ارجح /

چتر، ابزاری برای سایه افکندن و در امان ماندن از تابش آفتاب که معمولاً در مراسم و مواكب بر سر حاکمان نگاه داشته می‌شد و در برخی از سلسله‌های حکومتگر از نشانه‌های ویژهٔ خلافت و سلطنت به‌شمار می‌آمد.

چتر واژه‌ای فارسی است که از چتره^۵ سنسکریت گرفته شده است (← جلالی نائینی، ذیل «چتره») و در زبان اردو نیز رواج دارد (← دهلوی، ذیل «چتر»، «چتره»). در منابع عربی زبان دورهٔ اسلامی، علاوه بر واژه‌های چتر و شطر (معرب چتر)، واژه‌های در اصل عربی مِظَلَّة، شَمْسَه و شَمْسِيَه نیز گاه به معنای چتر به کار رفته‌اند (برای نمونه ← ذهبی، ۱۴۰۱-۱۴۰۹، ج ۲۲،

کوتلا مبارک پور شهر دهلی. چت‌خان کا گنبد، به معنای بقعهٔ خان، نام محلی این آرامگاه است (سهای^۱، ص ۳۵). در منابع تاریخی و کتیبه‌های مقبره، تاریخچهٔ ساخت و شخص مدفون در آن معلوم نشده است (← همانجا). به نوشتهٔ بانس^۲ (ص ۸۲)، این آرامگاه مدفن شاهزاده‌ای به نام مبارک‌خان است و در دورهٔ سلطان بهلول لودی^۳ ساخته شده است. بناهای بسیاری از این‌گونه به‌عنوان آرامگاه اشراف و وزرا در شهر دهلی احداث می‌گردید که چت‌خان کا یکی از مهم‌ترین آنهاست (← آلفیری^۲، ص ۳۴؛ سهای، همانجا). ظاهراً بیشتر این مقابر، با سنگهای موجود در منطقه و به صورت یکنواخت ساخته شده است (سهای، همانجا؛ نیز ← مارتین^۴، ص ۲۶۹).

چت‌خان کا بنایی مربع، با ابعاد تقریبی ۱۲ متر در سه جانب ورودی دارد. این ورودیها، با استفاده از تیرهای چوبی، به شکل مستطیل ساخته شده‌اند. سطوح اطراف ورودیها به دو طبقه تقسیم و طاق‌نماهایی در آنها ایجاد شده است (مارتین، همانجا). نمای ورودی، پیش‌طاق با عظمتی دارد (بانس، ص ۸۴). در چهار گوشهٔ بخش فوقانی مقبره، کوشکهای پایه و گنبدداری (چتری) ساخته شده که گنبد سنگی بنا را، که نمای خارجی آن گچ‌اندود است، احاطه کرده‌اند (مارتین؛ بانس، همانجاها). این مقبره، مانند دیگر آرامگاههای مشابه، فاقد حصار است (سهای، همانجا). در جانب غربی بنا محراب قرار دارد. بر بالای دیوارها کنگره‌ها و برجکها و در سطح داخلی دیوارها نیز طاق‌نماهایی تعبیه شده است. سطح قوسها و قابهای اطراف ساقهٔ گنبد مملو از کتیبه‌های گچبری شده از آیات قرآن است. سطح داخل خود گنبد، که سکنجهایی از ساقهٔ شانزده وجهی آن حفاظت می‌کنند، با ستاره‌های هشت‌پر و شمس‌ها، گچبری و نقاشی شده است (مارتین؛ سهای، همانجاها). این بنا، به پیروی از شیوه‌ای که پس از دروازهٔ علایی منسوب به علاء‌الدین خلجی (← خلجیان^{*}) شکل گرفت (سهای، همانجا)، فاقد منار است. چت‌خان کا، از حیث شکل مربع و ورودیهای سه‌گانه‌اش، شبیه آرامگاههای سلسلهٔ تغلقیه^{*} و دورهٔ سیدیها (حک: ۸۱۷-۸۴۷) است، اما ساختار قلعه مانند بناهایی نظیر مقبرهٔ فیروز شاه تغلق، را ندارد (بانس، ص ۸۲). این بنا با آرامگاههایی که پس از این دوره احداث گردید (از جمله مقبرهٔ همایون در دهلی و تاج‌محل^{*} در آگره از دورهٔ گورکانیان)، شباهتهایی دارد، که از آن جمله است: نمای ورودی با پیش‌طاق^{*}، استفاده از چتری در چهار طرف

1. Sahai

2. Bunce

3. Alfieri

4. Martin

5. Chattr